

Exploring the Factors Influencing the Decision to Separate Among Married Couples

Mahdieh Mohammad Taghizadeh *

Assistant Professor, Department of Women Studies,
Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran

Abstract

"In Iranian society, considerable importance is placed on the family as a vital social and cultural institution. However, despite this emphasis, official statistics indicate a notable increase in divorce rates among families." "The family, as an institution in our country, is undeniably facing significant challenges. The alarming surge in divorce cases over the past years serves as a clear indicator of the distressed state of family dynamics". "Divorce symbolizes the breakdown of the family unit, often resulting in enduring and irrevocable consequences. This phenomenon, akin to a lethal virus, infiltrates the foundational institution of society—the family—and claims a substantial number of victims on a daily basis". "The primary objective of this qualitative study is to explore the underlying reasons behind the decision to divorce among families in Tehran. It employs a descriptive phenomenological approach with thematic analysis as the research method." "Thematic analysis is a six-step methodology encompassing the following stages: familiarization with the data, coding, theme generation, theme evaluation and refinement, theme definition and naming, and report writing". "The study's statistical population comprises married individuals who sought divorce through Tehran's family courts in 1401. A purposeful sampling method was employed, leading to in-depth, semi-structured interviews conducted with 37 participants". "In the data analysis process, initial coding was followed by the extraction of primary and secondary themes. The research findings are presented under two overarching categories: 'warning signs of divorce' and 'factors contributing to separation. Essentially, certain factors may serve as warning signs of impending divorce if

* Corresponding Author: M.mtaghizade@yahoo.com

How to Cite: Mohammad Taghizadeh. M. (2023). Exploring the Factors Influencing the Decision to Separate Among Married Couples, *Quarterly Journal of Social sciences*, 30(102), 65-106. DOI: 10

experienced by couples at any stage of their marital journey. Conversely, specific events can escalate marital conflicts and increase the likelihood of separation, which can be categorized as triggers or catalysts for divorce.

Keywords: Marriage, Divorce, Divorce Catalysts, Separation Decision- Making, Divorced Women.

Introduction

In Iranian society, considerable importance is placed on the family as a vital social and cultural institution. However, despite this emphasis, official statistics indicate a notable increase in divorce rates among families. "The family, as an institution in our country, is undeniably facing significant challenges. The alarming surge in divorce cases over the past years serves as a clear indicator of the distressed state of family dynamics.

Divorce symbolizes the breakdown of the family unit, often resulting in enduring and irrevocable consequences. This phenomenon, akin to a lethal virus, infiltrates the foundational institution of society—the family—and claims a substantial number of victims on a daily basis.

Materials and Methods

The primary objective of this qualitative study is to explore the underlying reasons behind the decision to divorce among families in Tehran. It employs a descriptive phenomenological approach with thematic analysis as the research method. "Thematic analysis is a six-step methodology encompassing the following stages: familiarization with the data, coding, theme generation, theme evaluation and refinement, theme definition and naming, and report writing.

The study's statistical population comprises married individuals who sought divorce through Tehran's family courts in 1401. A purposeful sampling method was employed, leading to in-depth, semi-structured interviews conducted with 37 participants.

Results

In the data analysis process, initial coding was followed by the extraction of primary and secondary themes. The research findings are presented under two overarching categories: 'warning signs of divorce' and 'factors contributing to separation.' The first category comprises three main themes: The context of marriage formation encompasses the circumstances surrounding the establishment of the marital union. It involves three sub-themes:

Moreover, it comprises 14 additional sub-themes that contribute to the overall understanding of the marital context:

Escaping complicated family situations , Sacrificing family secrets to pursue marriage, Viewing marriage as a means to achieve

dreams, Considering marriage as the sole source of happiness, Feeling pressured to marry to avoid being left behind by peers, Forming brief acquaintances at work and school, Developing long-term friendships that lead to marriage, Relying on family knowledge for spouse selection and trust surrounding marriage.

Experiencing emotional love and believing in destiny (love at first sight), Focusing on beauty and appearance in marriage decisions, Sharing common dreams and goals in life, Achieving genuine compatibility between mental dreams and marital reality, Describing marriage as a packaged watermelon, symbolizing the union of two individuals, Entering marriage with an idealized image of the relationship.

The second axis consists of three main categories: incentives and obstacles to divorce, igniting divorce by crossing boundaries, and the dissolution of "marriage" within a structured shared life. This axis encompasses 12 sub-themes, namely: Revealing the true nature of the spouse, Inadequate sexual life skills and dissatisfaction, Poor ability to navigate daily challenges in married life, Breaching moral boundaries, Substance abuse and addiction, Disregard for personal privacy, Protecting children from a stressful home environment, Experiencing disappointment in the marriage, Unsuccessful attempts at change and reconciliation, Losing the sense of partnership and shared life, Receiving counsel to pursue divorce and its legitimization Positive and negative influences from people in the couple's social circle.

Conclusion

The findings demonstrated that in the analysis of warning signs leading to divorce, couples frequently entered marital life without establishing compatibility and understanding in crucial aspects such as age, education, culture, religion, appearance, financial standing, and family background during the initial stages of their relationship or courtship. This lack of compatibility in these areas heightened the likelihood of couples experiencing insurmountable challenges upon cohabitation, ultimately increasing the risk of marital failure. The study further revealed that discrepancies between marital reality and an individual's prior expectations could lead to doubts about the relationship's longevity. As couples grew more familiar with each other's behavioral patterns, communication styles, and genuine

thoughts over time, they began to question the viability of their marriage. In such cases, the removal of the metaphorical mask, unveiling the true nature of their spouse, placed the individual in an unanticipated situation for which they were unprepared before entering the marriage. Under these circumstances, the revelation of previously unknown moral characteristics, such as mistrust, pessimism, immoral behavior in men, or obstinacy in women, can leave an individual feeling helpless. This vulnerability often fosters an environment of mutual disrespect and humiliation, changes in religious beliefs, dominance and selfishness, as well as feelings of jealousy and competition between spouses.

شناسایی زمینه‌های تصمیم به جدایی در افراد متأهل

مهدیه محمد تقی زاده * | استادیار گروه مطالعات زنان دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

چکیده

در جامعه ایران توجه به خانواده به عنوان یکی از ارزش‌های اجتماعی و فرهنگی از اهمیت بسیاری برخوردار است؛ گرچه برخی از آمارهای رسمی، روند صعودی طلاق را در بین خانواده‌ها نشان می‌دهد. پژوهش حاضر با هدف بررسی زمینه‌های تصمیم به طلاق در بین خانواده‌های شهر تهران انجام شده است. این مطالعه از نوع کیفی و پدیدارشناسی توصیفی و به روش تحلیل تماتیک انجام شده است. جامعه آماری تحقیق را «کلیه افراد متأهل که برای طلاق به دادگاه‌های خانواده شهر تهران در سال ۱۴۰۱» مراجعه کرده‌اند، تشکیل می‌دهند. روش نمونه‌گیری پژوهش به شیوه هدفمند انجام گرفته و در نهایت با ۳۷ نفر مصاحبه عمیق و نیمه ساختمند به عمل آمد. در تحلیل داده‌ها پس از کدگذاری اولیه به استخراج مضامین اصلی و فرعی پرداخته شد. نتایج پژوهش در قالب دو محور کلی «زمینه‌های هشدار دهنده طلاق» و نیز «مضامین بستر ساز و مشوق‌های جدایی» اشاره دارد؛ به عبارتی برخی از مؤلفه‌ها به گونه‌ای هستند که اگر در هر مرحله از زندگی، زوجین در آن موقعیت قرار بگیرند، زنگ هشدار طلاق به صدا درمی‌آید. در مقابل برخی از رویدادها قابلیت تبدیل به طلاق و افزایش آن را دارند که می‌توان تحت عنوان محرک یا مشوق‌های جدایی از آن‌ها یاد نمود.

کلیدواژه‌ها: ازدواج، طلاق، مشوق‌های طلاق، تصمیم به جدایی، زنان مطلقه.

طرح مسئله

ازدواج پیمان مقدسی است که از طریق آن خانواده شکل می‌گیرد. خانواده، مهم‌ترین نهاد جامعه بشری است که طی چند دهه گذشته، علی‌رغم پایداری این نهاد، در شکل و معنای آن تغییراتی رخ داده است (Kavaneh, 2008). همچنین خانواده اولین نهاد اجتماعی است که فرد در آن زندگی می‌کند و کانون کمک، تسکین، التیام و شفا بخشی افراد محسوب می‌شود تا راه رشد و شکوفایی آن‌ها را هموار سازد. تقریباً همه زوجینی که ازدواج می‌کنند، در ابتدای ارتباطشان سطح بالایی از رضایت زناشویی را گزارش می‌دهند؛ اما این رضایت از رابطه در طی زمان و در میان بسیاری از زوجین کاهش می‌یابد. بارزترین شاخص آشفتگی زناشویی طلاق است که در همه جوامع رخ می‌دهد. بی‌تردید تجربه طلاق برای بسیاری از افراد دردناک می‌باشد؛ درواقع نرخ طلاق تنها یک جنبه از جمعیت کل زوجینی را که مشکلات ارتباطی دارند، نشان می‌دهد. سایر زوجینی که مشکلات ارتباطی دارند بنا به دلایلی مانند گرفتاری‌های مالی و تصورات شخصی و فرهنگی در مورد طلاق، تصمیم می‌گیرند به زندگی در کنار هم ادامه دهند (Honarian & Yunesi, 2011).

با آنکه در گذشته زندگی بشر، تلاش‌های فکری و قانونی برای جلوگیری از طلاق، هرگز به اندازه امروز نبود و مانند امروز درباره علل پیدایش و افزایش و راه‌های جلوگیری از طلاق به فکر نبودند، اما طلاق در گذشته بسیار کمتر از امروز بود. طبیعی است علت افزایش طلاق در دنیای امروز وضعیت زندگی اجتماعی و روابط و اخلاق انسان مدرن است که علل طلاق و گسست خانواده را فزونی بخشیده است (Naeibi & Nazarian, 2021). در جامعه ایران توجه به خانواده به عنوان یکی از ارزش‌های اجتماعی از اهمیت بسیاری برخوردار است؛ اگرچه برخی از آمارهای رسمی، روند صعودی طلاق را در بین خانواده‌ها نشان می‌دهد. در سال ۱۳۹۵ نسبت طلاق و ازدواج به صورت ثبت یک طلاق در مقابل ۴/۲ ازدواج، یا به عبارت دیگر، ۲۳/۹ طلاق در مقابل هر ۱۰۰ ازدواج گزارش شده است (Ghiasvand, 2018). طبق آماری که در سال ۱۳۹۹ توسط سازمان ثبت‌احوال کشور

منتشر شده است، تعداد ازدواج‌های ثبت‌شده در این سال ۵۵۶ هزار و ۷۳۱ عدد بوده است که نسبت به سال ۹۸ حدود ۴,۴ درصد رشد کرده است؛ اما تعداد طلاق‌های ثبت‌شده در این سال هم رشد قابل توجهی داشته و باوجود تعداد ۱۸۳ هزار و ۱۹۳ عدد طلاق ثبت‌شده در سال ۹۹، میزان رشد طلاق در ایران حدود ۳,۶ درصد نسبت به سال ۹۸ بوده است و مطابق با اعلام مرکز رصد جمعیت کشور سازمان ثبت‌احوال، در سال ۱۴۰۲، ۲۰۱ هزار و ۴۶۸ رویداد طلاق در پایگاه اطلاعات جمعیت کشور به ثبت رسیده است. افزایش شدید طلاق در خانواده‌های هسته‌ای موجب شده که بسیاری از افراد آن را ناشی از نابسامانی و ناپایداری نهاد خانواده تلقی کنند و شاخص این ناپایداری و افول را نیز میزان رو به رشد درصد طلاق معرفی می‌کنند (Abdi, 2014). البته بیشتر مطالعاتی که در ارتباط با ازدواج و خانواده انجام شده، پیرامون طلاق و ازهم‌پاشیدگی ازدواج‌هاست؛ این در حالی است که مطالعه عواملی که باعث پایداری ازدواج می‌شود، می‌تواند در امر ایجاد و ترویج ازدواج‌های پایدار در جامعه سازنده باشد (Nimetez, 2011)؛ اما به نظر می‌رسد توصیف وضعیت طلاق و ریشه‌یابی بسترهای آن، به عنوان مشکل یا مسئله‌ای اجتماعی نیاز به تحلیل و واکاوی‌های عمیق‌تری دارد؛ بنابراین به دلیل تغییراتی که در ساحت و عینیت ساختارها، خانواده و ذهنیت کنشگران رخ داده است، شناسایی بسترهای شیوع طلاق و درک این مقوله در جهت کاهش میزان آن در جامعه، حائز اهمیت است؛ به عبارت دیگر، باتوجه به وضعیت کنونی جامعه ایران، پدیده طلاق نیز مانند پدیده‌های دیگر تحت تأثیر تحولات ارزشی و ساختارهای جامعه و ناهماهنگی خرده نظام‌های اجتماعی و همچنین به دلیل تحکیم بنیان خانواده و سلامت فرد و جامعه، بررسی مقوله طلاق به عنوان یک مسئله اجتماعی، حائز اهمیت است. لذا با توجه به اهمیتی که نهادها و مراکز حمایتی خانواده برای تداوم و بقای خانواده قائل هستند، بررسی راهکارهایی در زمینه کاهش طلاق و تحکیم بنیان خانواده به منظور حل مشکلات و چالش‌هایی که منجر به زوال خانواده می‌گردد، برای کشوری مانند ایران یک ضرورت تلقی می‌شود. بررسی موضوع طلاق در کلانشهر تهران، به آن دلیل حائز اهمیت است که مطابق آمار ثبت‌احوال کشور، در ۶ ماهه

نخست سال ۱۴۰۱، در کل کشور ۹۴ هزار و ۲۲۸ طلاق به ثبت رسیده است که شهر تهران، صدرنشین بوده است؛ به نظر می‌رسد که دسترسی آسان به مراکز مشاوره و مددکاری، آمار طلاق را در کلانشهر تهران کاهش نداده است. از این رو، هدف اصلی این مطالعه تحلیل زمینه‌های تصمیم به طلاق در بین خانواده‌های شهر تهران می‌باشد؛ سؤال اصلی پژوهش این است که: زمینه‌های مؤثر بر تصمیم به جدایی کدام‌اند؟

پیشینه تحقیق

Mahmoudzadeh Marghi, M., et al. (2021) در مطالعه‌ای با عنوان: «مدل‌سازی معادلات ساختاری گرایش به طلاق با تأکید بر مهارت‌های ارتباطی، حل تعارض و حل مسائل زندگی زناشویی» نشان دادند که مهارت‌های ارتباطی، حل مسئله و حل تعارض و تضادهای زناشویی رابطه معنی‌دار و معکوسی با گرایش به طلاق دارند. Kheirollahi, M., et al. (2021) نیز در پژوهشی با عنوان: «طراحی مدل پیش‌بینی عملکرد خانواده، سبک‌های مقابله با تعارض زناشویی و انعطاف‌پذیری شناختی، بر اساس تحلیل روند تغییرات دوره‌های تحولی خانواده در زوجین متقاضی طلاق» نشان می‌دهند که در هر سه متغیر عملکرد کلی خانواده، سبک مقابله با تعارض زناشویی و انعطاف‌پذیری شناختی میان دوره‌های مختلف تحولی خانواده تفاوت معناداری وجود دارد. نتایج مطالعه Imanzadeh, M., et al. (2021) با عنوان: «شناسایی عوامل زمینه‌ساز بر طلاق و ارائه مدلی برای پیش‌بینی طلاق با استفاده از الگوریتم درخت تصمیم» نشان دادند که داشتن تحصیلات پایین، خیانت یکی از زوج، رابطه جنسی و داشتن سابقه قبلی ازدواج از عوامل هستند که افراد به سمت طلاق سوق می‌دهند، در مقابل وابستگی درآمدی زوجه، داشتن خانواده پرجمعیت پدری (ترتیب تولد بالاتر از چهار برای یکی از زوجین) و تحصیلات بالاتر، در افزایش سازش و رضایتمندی زوجین مؤثر است. Taqavi, M., et al. (2020) در مطالعه‌ای با عنوان «مطالعه کیفی تجارب مردان و زنان طلاق گرفته از عوامل روان‌شناختی مؤثر در طلاق» دریافتند که ۳۹۰ کد مربوط به بعد از ازدواج و ۳۵ کد مربوط به قبل از ازدواج قرار دارد؛ در بعد از ازدواج مؤلفه‌هایی همانند تعارض در نقش‌ها، عوامل

رفتاری، ویژگی‌های جنسیتی و هیجانی - عاطفی و در طبقه قبل از ازدواج مؤلفه شناختی - منشی در شکل‌گیری طلاق مؤثر هستند. (Ahmad-Doustdar, N., et al. (2018) در مطالعه‌ای با عنوان «بسترها و پیامدهای طلاق در شهر رشت» به این نتایج دست یافت که هرگونه برنامه پیشگیرانه، مشاوره و مداخله در بحران طلاق، باید به روابط ساختاری، پیچیده و چندبعدی توجه شود. (Gholyzadeh, M., et al. (2015) در مطالعه کیفی خود با عنوان «تجارب مردان و زنان طلاق گرفته» نشان دادند که عوامل فرهنگی زمینه‌ساز طلاق، شامل ۴ زیرمجموعه است: عدم پابندی به ارزش‌های مذهبی و اخلاقی، عدم پابندی به ارزش‌های اجتماعی، ناهنجاری‌های فرد و خانواده و خانواده و تفاوت در خرده‌فرهنگ‌ها. صداقت (۲۰۱۵) در تبیین جامعه‌شناختی عوامل زمینه‌ساز بر طلاق در شهر قائمشهر به تأثیر و اهمیت زمینه‌های فرهنگی و خانوادگی اشاره کرده و معتقد است اگرچه تفاوت‌های تحصیلی، برآورده نشدن انتظارات، تفاوت عقاید، دخالت دیگران و وضعیت شغلی زمینه‌ساز جدایی هستند؛ اما تنها در گونه خاصی از خانواده‌ها وجود این متغیرها به طلاق خواهد انجامید. عنایت (۴۲۰۱) در بررسی عوامل زمینه‌ساز بر طلاق زودهنگام در بین جوانان شهری شهر بوشهر، به بررسی پدیده طلاق و عوامل ساختاری آن پرداخته و امنیت اقتصادی، رضایت از زندگی و همسان همسری را از جمله متغیرهای پیش‌بین مهم می‌شمارد. (Jaberi, R., et al. (2022) در مطالعه‌ای با عنوان: «سبک طلاق زنان ایرانی: یک مطالعه کیفی» به روش نظریه داده‌بنیاد بر روی ۳۴ نفر (۱۷ زوج) انجام شده است. نتیجه مصاحبه‌ها، یک مدل ۵ مرحله‌ای بود که البته همه زوج‌ها به صورت خطی و در زمان یکسان آن را طی نمی‌کردند؛ مرحله اول: آغاز تفکر در مورد طلاق، مرحله دوم: تردید برای ماندن، مرحله سوم: تصمیم‌گیری دشوار، مرحله چهارم: جدایی و مرحله پنجم: اقدام حقوقی. (Nicholas Wolfinger (2019) در پژوهش خود با عنوان «بررسی سن ازدواج و ارتباط آن با طلاق» دریافت که بعد از ۳۲ سالگی و به ازای هر سال افزایش سن، ریسک طلاق در افراد به میزان ۵ درصد زیاد می‌شود. (Alexandra Killewald (2016) در پژوهش «اشتغال و طلاق» دریافت که در خانواده‌هایی که شوهر، شغلی تمام‌وقت نداشته

است، ۳۰۳ درصد احتمال بیشتری وجود دارد که یک سال بعد شاهد طلاق باشند. این در صورتی است که احتمال طلاق در خانواده‌هایی که شوهر به صورت تمام وقت کار می‌کند، ۲۰۵ درصد است. با این حال، وضعیت اشتغال زن تأثیر چندانی بر احتمال طلاق نداشته است (Megan Garber (2013). در تحقیق «عقب کشیدن زوج در زمان مشاجره» نشان داد که رفتارهای خشن از طرف شوهر، به میزان بیشتری نرخ طلاق را افزایش می‌دهد. این تحقیق بر روی ۳۵۰ زوج تازه مزدوج در میشیگان انجام شده بود.

Sanders, & S Ono, H. (2009) در پژوهش خود با عنوان بررسی الگوهای جنسیتی طلاق در ژاپن، دریافتند که زنان به دلیل ساختارهای جنسیتی ژاپن، در حوزه‌های اقتصادی و اجتماعی، بسیار متضرر هستند.

درمجموع نتیجه مرور پژوهش‌های طلاق در ایران و جهان نشان می‌دهد در حیطه روان‌شناسی طرح‌واره‌های ناسازگار، تعارضات زناشویی، سبک‌های مقابله‌ای، مهارت‌های ارتباطی، رضایت زناشویی، باورهای ارتباطی، عوامل نارضایتی، نارسایی هیجانی و شناختی، صمیمیت و عملکرد خانواده از عوامل مرتبط با طلاق به شمار می‌آیند؛ و در حیطه اجتماعی، رضایت از زندگی، مداخلات خانواده‌ها، وجود ریسک‌های تجربه‌شده، سن و تحصیلات افراد، جزء متغیرهای مهم هشدار دهنده پدیده طلاق، مؤثر بوده است. نوآوری پژوهش پیش‌رو از آن جهت است که بسترها و مؤلفه‌های هشدار دهنده طلاق را شناسایی و تجربیات مراجعان به دادگاه را تحلیل می‌نمایند؛ با توجه به آنکه پژوهش‌هایی در زمینه طلاق صورت گرفته است، اما جامعه همواره در حال تغییر است و آمار طلاق همچنان افزایشی بوده است، بنابراین پژوهش پیش‌رو با استفاده از روش کیفی سعی دارد بسترها و مؤلفه‌های طلاق را شناسایی و بررسی نماید، شاید از این طریق بتوان با آگاه کردن افراد از میزان افزایش طلاق جلوگیری کرد.

مباحث نظری

از نظر Gottman, J. (1993) طلاق فرایندی است که با تجربه بحران عاطفی توسط زوجین شروع می شود و با سعی در حل تعارضات زناشویی از طریق جدایی و ورود به موقعیتی جدید و اتخاذ سبک زندگی متفاوت پایان می پذیرد. جان گاتمن برخی رفتارها را در روابط، «چهار سوار آخرالزمان» نامیده است؛ دلیل این نام گذاری هم آن است که این رفتارها به طرز ترسناک و دقیقی می توانند احتمال طلاق را پیش بینی کنند:

- تحقیر: نگاه بالا به پایین به همسر (گاتمن، این رفتار را «بوسه مرگ» در یک رابطه می داند).
 - انتقاد: تبدیل یکی از رفتارهای همسر به جمله ای خبری در مورد شخصیت او.
 - برخورد دفاعی: نقش قربانی را در شرایط سخت، بازی کردن.
 - بسته بودن: اجازه صحبت کردن را ندادن یا عدم تمایل به مکالمه (Gottman, J. 1993, as cited in Amrani, 2021).
- بنابراین، برخی از نظریه های روان شناسی و جامعه شناسی بدین شرح است:

نظریه طلاق - استرس - سازگاری: این نظریه از جمله نظریه های روان شناختی - اجتماعی است که نقش فشارزاهای روانی - اجتماعی را در به وجود آمدن طلاق بررسی می کند که توسط Van, & Amato, P. (2000) عنوان شده است. وانگ و آماتو فشارزاهای پیش بینی کننده طلاق را از دست دادن حمایت اجتماعی، مشکل در روابط و مشاجرات زناشویی، مشکلات اقتصادی، تغییرات زندگی، سطح سواد پایین، عدم اشتغال و سطح درآمد پایین عنوان می کنند. پرداختن به فشارزاهای روانی در زندگی زوجین جهت بررسی ثبات ازدواج یا خطر طلاق و انحلال ازدواج، مفید است.

نظریه بحران: این نظریه از توضیحات Hill, R. (1949) درباره چگونگی واکنش خانواده ها به رویدادهای تنش زا منشأ گرفته و از آن به بعد پیامدهای زندگی زناشویی نیز مورد استفاده قرار می گیرد. هیل مدل ABCX را پیشنهاد داد که در آن خانواده ها در

برخورد با رویدادهای تنش‌زا (A) دارای سطوح منابع متفاوتی هستند (B) که ممکن است به عنوان تابعی از متن خانواده تعاریف متفاوتی داشته باشند (C). طبق نظر هیل، ماهیت و پیامد بحران (X) بدین طریق تعیین می‌شود که آیا منابع موجود در خانواده (B)، برای رویداد تنش‌زا (A)، طبق تعریف خانواده (C) کافی هستند یا خیر. در ارتباط با رابطه زناشویی، رضایت و استحکام نتیجه توانایی یک زوج در خروج از بحران‌ها است.

نظریه نقش‌ها: طبق نظریه نقش‌ها، با پیچیده‌تر شدن روابط خانواده، اگر اعضای خانواده و بخصوص زن و شوهر نتوانند با پیچیدگی‌ها به‌خوبی سازگار شوند و نقش‌های خود را به‌درستی انجام دهند، زمینه ایجاد اختلاف در خانواده و ازهم‌پاشیدگی خانواده فراهم می‌شود. لذا پرداختن به نقش اعضا در خانواده، دگرگونی نقش‌ها با گذشت زمان و میزان انطباق و سازگاری اعضای خانواده با نقش‌ها، در تحقیق حاضر اهمیت دارد (Dehghani, M., et al. 2017).

نظریه تبادل اجتماعی: نظریه تبادل اجتماعی، برگرفته از نظریه همبستگی Tibbets, C. (1959) L., & Kelly, C. W. برای اولین بار توسط Levinger, G. (1965) به کار رفت. نظریه تبادل اجتماعی بر دوره پیش از طلاق متمرکز می‌شود که در آن افراد روابطشان را برحسب هزینه‌ها و منافع ارزیابی می‌کنند. اینکه ازدواج چقدر رضایت‌بخش است، به رضایت شخص از سهم خودش در هزینه‌ها و منافع بستگی دارد. منافع شامل عشق، حمایت، همراهی، امنیت عاطفی، موقعیت اجتماعی، ارتباطات، روابط جنسی، منابع مالی و کمک در انجام کارهای روزمره می‌شود. هزینه‌ها شامل کار اضافی، مسئولیت‌ها، عادات آزاردهنده و انتخاب‌های فردی و آزادی محدود شده می‌باشد. این نظریه فرض می‌کند که مردم به گونه‌ای رفتار می‌کنند که منافع خود را به حداکثر برسانند و هزینه‌های خود را کاهش دهند. به‌طور کلی طبق این نظریه، سنجش منافع و هزینه‌های رابطه و میزان رضایت زوجین از رابطه، جهت بررسی ثبات یا انحلال ازدواج پیشنهاد می‌شود. در صورتی که هزینه‌های رابطه بیشتر از منافع آن باشد، رابطه با احتمال بیشتری به سمت انحلال پیش می‌رود (Clark-Stewart, A., & Brentano, C. 2006).

نظریه خطر و تاب‌آوری: در نظریه خطر و تاب‌آوری، «خطر» به وجود شرایط دشوار، چالش‌برانگیز یا نامطلوب اشاره دارد. «تاب‌آوری» به سازگاری مثبت در مواجهه با این خطرات اشاره دارد. بحث طلاق از نظر خطر و تاب‌آوری بر خطراتی که طلاق ایجاد می‌کند، تحرک رو به پایین، طرد اجتماعی، هرج و مرج خانگی، جنگ والدین، فرزندپروری سهل‌انگارانه و توانایی افراد به ویژه کودکان، برای انطباق با این شرایط، متمرکز است. محققان طلاق به‌طور فزاینده‌ای از دیدگاه خطر و تاب‌آوری به‌عنوان چارچوبی مفید برای درک پیامدهای بلندمدت طلاق والدین بر فرزندان، رشد و توانایی تک‌تک کودکان برای کنار آمدن با طلاق و عوامل خانوادگی و فراخانوادگی مرتبط با بهزیستی نوجوانان در ساختارهای مختلف خانواده استفاده می‌کنند (Clark-Stewart & Brentano, 1943).

نظریه همسان‌همسری: نظریه همسان‌همسری استحکام خانواده را ناشی از وجود ویژگی‌های همسان میان زن و شوهر می‌داند. همسانی میان دو فرد زن و شوهر را به‌سوی یکدیگر جذب و پیوند ازدواج آن‌ها را استوارتر می‌کند. به دیگر سخن، ناهمسانی میان دو همسر سرچشمه کشمکش‌های خانوادگی است. به عقیده هیل افراد مایل به انتخاب همسری همسان هستند و چنانچه این قاعده به دلایلی رعایت نشود، به‌احتمال زیاد زوجین دچار ناسازگاری و درنهایت جدایی می‌شوند.

نظریه شبکه‌ای: تحلیل شبکه‌ای به مطالعه قواعدی درباره اعتقادات افراد و اینکه چه باید انجام دهند، می‌پردازد. این نظریه، هر رویکرد غیرساختی که فرآیندهای اجتماعی را ناشی از جمعی از کنشگران فردی، گرایش‌های شخصی و هنجارهای درونی‌شده می‌داند، رد می‌کند. درواقع، این نظریه در مقابل رویکرد هنجاری وجود دارد. از دید نظریه‌پردازان شبکه‌ای، دیدگاه‌های هنجاری بر فرهنگ و فرآیندهای اجتماعی شدن و درونی شدن هنجارها و ارزش‌ها در فرد تأکید می‌کنند. الیزابت بات، یکی از چهره‌های مشهور نظریه شبکه، درجه تفکیک نقش‌های زن و شوهر را به میزان تراکم شبکه‌ای که زوجین بیرون از خانه برای خود حفظ کند، همبسته می‌داند. وی بیان می‌کند که هرچه ارتباط در شبکه‌ها

متراکم‌تر باشد، ارتباط زوجین نیز تابع سلسله‌مراتب خواهد بود و نقش‌های مردانه و زنانه نیز تفکیک‌شده خواهد شد که ناشی از فشارهای فرهنگی است (Sigal, 1993).

چارچوب مفهومی

با توجه به مطالعات پیشین و نظریه استرس - سازگاری، وضعیت اقتصادی بر طلاق تأثیرگذار است؛ دوران‌های سخت اقتصادی در جامعه نتایج زیان‌باری بر خانواده‌ها دارد. مشکلات اقتصادی در بین زوجینی که منافع خانوادگی آن‌ها برای بقای زندگی در سطح استاندارد مناسب نیست، زندگی زناشویی آن‌ها را بی‌ثبات می‌کند و مردان در این خانواده‌ها بیشتر تعامل منفی دارند. بر اساس تنش رابطه‌ای در دوره رکود اقتصادی، زندگی خانوادگی به‌ویژه در طبقات پایین‌تر جامعه شکننده می‌شود؛ زیرا همسران برای حفظ خانواده و شکل زندگی‌شان تحت فشارند. وقتی زنان و مردان، به‌خصوص مردان، به دلیل بیکاری، یا دستمزد ناکافی توانایی حمایت از خانواده‌هایشان را ندارند، ممکن است در زندگی دچار کشمکش شوند.

مطابق نظریه بحران، عوامل تنش‌زا، بر زندگی افراد تأثیر می‌گذارد؛ همه ما میدانیم که در چرخه زندگی خانواده، مشکلاتی هم وجود دارد که آرامش را از اعضای خانواده می‌گیرد. معمولاً این‌گونه رویدادها، از تجربه‌های عادی زندگی افراد فراتر هستند و گاهی رویدادهای مهارنشده به شمار می‌آیند. مسئله آن است که میزان تنش‌زایی هر رویدادی برای هر فرد یکسان نیست؛ به این دلیل که مردم از لحاظ ارزیابی ویژگی‌های گوناگون یکسان نیستند و اصولاً همین ارزیابی‌هاست که رویدادها را تنش‌زا می‌کنند. به نظر می‌رسد که اگر زوج نتوانند با یکدیگر از این‌گونه بحران‌ها عبور کنند و بار مشکلات را تنها یک نفر به دوش بکشد، در درازمدت خانواده با فروپاشی مواجه خواهد شد.

در مجموع با عنایت به اهداف پژوهش و نیز مرور تجربی و نظری صورت گرفته، مشاهده گردید که تجربه و تصمیم به طلاق در بین زنان، متأثر از زمینه‌های مختلفی می‌باشد که به‌نوبه خود نیازمند مطالعه کیفی می‌باشد؛ در این مرحله به‌طور خاص زنان مراجعه‌کننده برای طلاق به دادگاه‌های خانواده مورد مطالعه قرار می‌گیرد. از این‌رو،

پژوهش حاضر به دنبال پاسخ به سؤال اساسی زیر است:

۱. در بین زنان در شرف طلاق مراجعه کننده به دادگاه، تصمیم به طلاق و جدایی چگونه اتفاق افتاده است؟

۲. در بین زنان در شرف طلاق مراجعه کننده به دادگاه، مراجعان در این زمینه با چه تجارب و چالش هایی روبرو بودند؟

روش تحقیق

پژوهش حاضر از نوع کیفی و پدیدارشناسی توصیفی و به روش تحلیل تماتیک انجام شده است. جامعه آماری تحقیق را «کلیه افراد متأهلی تشکیل می دهند که برای جدایی به دادگاه های خانواده در شهر تهران در سال ۱۴۰۱» مراجعه کرده اند. درواقع با مصاحبه های عمیق و نیمه ساختمند با متقاضیان طلاق، انگیزه ها و بسترهای طلاق مورد مطالعه قرار گرفته است. روش نمونه گیری به شیوه هدفمند انجام گرفته است. بر این مبنا نمونه ها بر اساس تنوع داده ها، تکمیل و انتخاب شدند و فرآیند نمونه گیری تا مرحله اشباع، بدان معنا که ایده جدیدی از گسترش بیشتر نمونه ها حاصل نمی شود، ادامه یافت (Mohammadpour, 2013). نهایتاً بر مبنای نمونه گیری نظری در بخش کیفی با ۳۷ نفر از افراد متأهل که به دادگاه های خانواده تهران، مراجعه کرده بودند، مصاحبه شد. از روش تحلیل تماتیک برای تحلیل داده ها استفاده شده است.

جدول ۱: مشخصات شرکت کنندگان در تحقیق

Table 1: Characteristics of the research participants

کد	جنس	سن پاسخگو	تحصیلات	شغل	مدت زمان زندگی	فرزندان	مدت زمان سپری شده پس از طلاق
1	مؤنث	30	لیسانس	مهندس	1	0	1
2	مؤنث	38	دیپلم	آزاد	7 سال	0	7
3	مؤنث	35	لیسانس	بازاریاب	1	0	1
4	مؤنث	50	دیپلم	خانه دار	11	2	۱ سال
5	مؤنث	25	کارشناسی	دانشجو	5 سال	0	1 سال

کد	جنس	سن پاسخگو	تحصیلات	شغل	مدت زمان زندگی	فرزندان	مدت زمان سپری شده پس از طلاق
6	مؤنث	34	کارشناسی ارشد	معلم	12 سال	1	2 سال
7	مؤنث	30	دکتری	-	9 سال	1	به تازگی
8	مؤنث	37	کارشناسی	-	12 سال	0	به تازگی
9	مؤنث	40	دیپلم	خانه‌دار	21	2	-
10	مؤنث	56	لیسانس	آزاد	-	2	-
11	مؤنث	41	لیسانس	پرستار	12	1	8
12	مؤنث	34	کاردانی	خانه‌دار	6	1	-
13	مؤنث	23	کارشناسی	-	4	0	2
14	مؤنث	30	سیکل	-	8	1	2
15	مؤنث	25	سیکل	-	8	1	1
16	مؤنث	26	کارشناسی ارشد		4	0	4 سال
17	مؤنث	24	کارشناسی	-	1	0	
18	مؤنث	32	کارشناسی	-	7	0	2 سال
19	مؤنث	40	کارشناسی ارشد	-	14	2	
20	مؤنث	45	کارشناسی	-	10 سال	0	1 سال
21	مؤنث	50	کارشناسی	-	25 سال	2 دختر	5 سال
22	مؤنث	41	کارشناسی ارشد		7 سال	0	7 سال
23	مؤنث	34	کارشناسی ارشد		13 سال	1 پسر	6 سال
24	مؤنث	34	کارشناسی ارشد	کارمند	3	0	1
25	مؤنث	33	کارشناسی	کارمند	3	0	2
26	مؤنث	36	دیپلم	کارمند	9	1	در حال جدایی
27	مؤنث	26	لیسانس	خانه‌دار	7	0	در حال جدایی
28	مؤنث	40	دیپلم	-	15	1	در حال جدایی
29	مؤنث	40	دیپلم	-	21	2	1
30	مؤنث	28	لیسانس	-	3	0	1
31	مؤنث	39	کارشناسی ارشد پژوهشگاه		20 ماه	0	13 ماه
32	مؤنث	35	کارشناسی	کارمند	نزدیک به 5 سال	1	8 سال
33	مؤنث	45	دیپلم	خانه‌دار	20 سال	2	-
34	مؤنث	36	کارشناسی	خانه‌دار	7 سال	1	-

کد	جنس	سن پاسخگو	تحصیلات	شغل	مدت زمان زندگی	فرزندان	مدت زمان سپری شده پس از طلاق
35	مؤنث	43	سیکل	-	26	2	در حال جدایی
36	مؤنث	17	کلاس نهم	-	1 سال	0	1 سال
37	مؤنث	21	لیسانس	دانشجو	6 ماه	0	در حال جدایی

یافته‌های تحقیق

محور اول: زمینه‌های هشداردهنده طلاق

در بحث از تحلیل یافته‌های به عمل آمده در محور زمینه‌های هشدار دهنده طلاق، در بین افراد مطلقه، سه مقوله اصلی یعنی: ۱) زمینه شکل‌گیری ازدواج (۲) نحوه آشنایی و انتخاب همسر (۳) بر ساخت رؤیاهای ازدواج صورت‌بندی شده‌اند.

جدول ۲: مضامین اصلی و فرعی زمینه‌های شروع کننده وقوع جدایی

Table 2: The main and sub-themes of the contexts that initiate the occurrence of separation

مضمون اصلی	مضمون فرعی
زمینه شکل‌گیری ازدواج	- فرار از شرایط بغرنج خانواده - تسلیم شدن در برابر اصرار خانواده برای ازدواج - ازدواج؛ پلی برای رسیدن به آرزوها - ازدواج؛ تنها عامل وقوع خوشبختی - جانماندن از قافله متأهلین
شروع آشنایی و انتخاب همسر	- آشنایی‌های کوتاه‌مدت در محل کار و تحصیل - دوستی طولانی‌مدت و تصور محتمل وقوع ازدواج - کفایت شناخت خانواده برای انتخاب و اعتماد به آن - عشق هیجانی و تقدیر رقم‌خورده (عشق در یک نگاه)
برساخت رؤیاهای ازدواج	- ازدواج با تکیه بر زیبایی و ظاهر - رؤیای داشتن تعامل و تصویر مشترک در امور زندگی - انطباق واقعیت عینی با رؤیاهای ذهنی در ازدواج - ازدواج همچون یک هندوانه در بسته - بر ساخت شوهر کاری - زن بساز

مضمون اصلی: زمینه شکل‌گیری ازدواج

– فرار از شرایط بغرنج خانواده: افراد در مراحل پیش از ازدواج به دلیل برخی از مسائل همچون مشکلات خانوادگی و فرار از شرایط بغرنج به سمت ازدواج سوق داده می‌شوند. به معنایی در بسیاری از شرایط، اگرچه خانواده مستقیماً فرزند خود را به ازدواج اجبار نمی‌کند، اما نگرانی بابت شرایط خانواده همچون مشکلات مالی خانواده، حفظ آبروی خانواده، درگیری با اعضای خانواده، مردسالاری و فداکاری برای سایر اعضای خانواده، فرد را به سمت ازدواج سوق داده می‌دهد. برخی از افراد مواردی همچون عدم آزادی و وجود محدودیت بسیار در خانواده، دخالت اعضای خانواده در تصمیمات مهم زندگی همچون عدم اجازه خانواده نسبت به ادامه تحصیل یا اشتغال را دلیلی برای ازدواج خود می‌دانند. در این شرایط فرد تنها برای فرار از شرایط موجود و رها شدن از فشارهای زندگی خانوادگی تن به ازدواج می‌دهد و به‌نوعی خود را از مسئولیت و فشاری که به گمان خود به خانواده وارد آورده یا در حال تحمل آن است، رها می‌کند.

آگه شرایط خانوادگی سخت نمی‌بود شاید ازدواج نمی‌کردم. حداقل توی اون برهه زمانی ازدواج نمی‌کردم یا به راحتی تصمیم نمی‌گرفتم. مثلاً خانواده من اون موقع خیلی پر تشنج بود. امکان اینکه آزادی داشته باشم و بخوام برم سرکار از طرف خانواده وجود نداشت (زن، کد: ۱۰).

– تسلیم شدن در برابر اصرار خانواده برای ازدواج: به دلیل برخی ارزش‌های فرهنگی ایرانیان مبنی بر مواردی از این دست که یک فرد زمانی کامل می‌شود که خود تشکیل خانواده داده باشد، یا اینکه زن تا زمانی که ازدواج نکرده حق بسیاری از کارها را ندارد، یا با الصاق برچسب‌هایی همچون مرد عزب، افراد برای ازدواج تحت فشار گذاشته می‌شوند. در چنین شرایطی فرد از مقاومت دست کشیده و عموماً با شیوه ازدواج سنتی و معرفی آشنایان نسبت به ازدواج حس تسلیم شدن و تن دادن به خواست دیگران را پیدا می‌کند.

با توجه به محل سکونت من، هم ازدواج دختران در سن پایین رسم است و هم ازدواج فامیلی رسم است. چند تا از پسرعمه‌های من خواستگارم بودند و صرفاً به

این دلیل که بقیه پسرعمه‌هایم هم خواستگار من بودند، یکی دو ماه نامزد بودیم و نشان گذاشته بودند. انگار حتی بقیه بیشتر از من شوق و ذوق داشتن. هنوز من جواب بله نداده بودم مادر من جهیزیه من رو خریده بود (زن، کلد: ۱۵).

- ازدواج؛ پلی برای رسیدن به آرزوها: در شرایطی که ازدواج پلی برای رسیدن به آرزوها و خواسته‌ها محسوب می‌شود فرد راه رسیدن به اهداف و خواست خود را در ازدواج می‌یابد. یکی از پرتکرارترین مضامین قابل مشاهده در مصاحبه‌ها به‌ویژه در پاسخ‌های مصاحبه‌شوندگان زن، امیدواری به ساختن بهترین زندگی تحت هر شرایطی بود. این افراد به دنبال این هستند که به واسطه ازدواج، شخص دیگری آن‌ها را از شرایط بغرنج پیشین نجات داده و به خوشبختی برساند. در این شرایط فرد با نادیده گرفتن نقش خود در زندگی شخصی و زندگی مشترک، بار زندگی را به دوش دیگری انداخته و او را مسئول اتفاقات پیش آمده می‌داند. در بسیاری از پاسخ‌ها به کرات بالاتر بودن وضعیت مالی و اجتماعی همسر را یکی از دلایل انتخاب خود دانسته‌اند. به‌نوعی ازدواج به‌منزله یکی از راه‌های تحرک صعودی اقتصادی و اجتماعی افراد است.

فکر می‌کردم که بعد از ازدواج مثل همه خانم‌ها می‌رم تو خونه خودم و زندگی خودم. کنار هم سرم دوشادوش هم از پس مشکلات برمی‌آییم. ولی خب این‌طوری پیش نرفت (زن، کلد: ۷).

- ازدواج؛ تنها عامل وقوع خوشبختی: افراد مورد مطالعه، ازدواج را تنها عامل وقوع خوشبختی و رضایت خود می‌دانستند. به عبارتی آن‌ها علی‌رغم دستاوردهایی که در زندگی شخصی داشتند، برای رسیدن به خوشبختی موعود، زندگی مشترک تشکیل دادند. درواقع ارزش اصلی زندگی این افراد، ازدواج موفق است و فرد بدون ازدواج احساس می‌کند که حتی باوجود پیشرفت‌های فردی کامل نیست. ازاین‌رو افراد در توضیح دلایل ازدواج خود با ناامیدی به تصورات پیشین خود مبنی بر محوریت عنصر ازدواج در نمودار خوشبختی اشاره می‌کنند.

بالاخره فکر می‌کردم من هم مثل همه باید ازدواج کنم و بچه‌دار بشم. وقتی متأهل

می‌شی دیگران نگاه متفاوتی بهت دارن. انگار یک دفعه جور دیگه‌ای روت حساب می‌کنن. انگار جامعه حساب دیگه‌ای برات باز می‌کنه مخصوصاً آگه همسرت هم کسی باشه که خیلی موردقبول همه باشه (زن، کد: ۱۹).

– جا نماندن از قافله متأهلین: گریز از متلک شنیدن و قضاوت اطرافیان، ترس از خوردن برچسب‌های منفی همچون ترشیده و عزب، نگرانی بابت تأخیر در ازدواج خواهران و برادران کوچک‌تر از خود، ازدواج در سن کم به دلیل ترس از بالا رفتن سن و بچه‌دار نشدن، ازجمله مواردی هستند که ذیل این مضمون مورد اشاره قرار گرفته‌اند. در نقل قول‌های ارائه شده به خوبی مشاهده می‌شود که تا چه اندازه ترس از جا نماندن از قافله ازدواج بر تصمیم افراد نسبت به زندگی مشترک تأثیرگذار است؛ حتی زمانی که افراد اعلام می‌کنند از ابتدا نسبت به فرد موردنظر اطمینان خاطر نداشته‌اند.

چون مثلاً هم‌زمان همون موقع دختردایی من که هم‌سن من هست ازدواج کرد یا دختر همسایه قدیمی مون و یه جورایی می‌خواستم که من هم از قافله عقب نمونم (زن، کد: ۸).

مضمون اصلی: شروع آشنایی و انتخاب همسر

در این پژوهش تلاش شد که با دامنه وسیعی از مصاحبه‌شوندگان گفتگو شود؛ زیرا چنانچه نحوه آشنایی افراد را به دو شیوه سنتی (معرفی خانواده و اطرافیان، خواستگاری رسمی پیش از ازدواج و مدت زمان کوتاهی آشنایی پیش از ازدواج) و غیر سنتی (آشنایی بدون اطلاع خانواده‌ها، رابطه قبل از ازدواج، مدت زمان طولانی آشنایی پیش از ازدواج و سپس خواستگاری رسمی با حضور خانواده‌ها) باشد بر نحوه آشنایی و انتخاب همسر و نیز اقداماتی که منجر به طلاق می‌شود تأثیرگذار است.

– آشنایی‌های کوتاه مدت در محل کار و تحصیل: ذیل ازدواج‌های غیر سنتی در خصوص افرادی که پیش از ازدواج با یکدیگر به واسطه حضور در محل کار یا تحصیل نسبت به هم آشنایی داشتند این مضمون استخراج شد. به طور کلی بخش مهمی از دایره روابط شکل دهنده ازدواج را هم‌مکانی و آشنایی از طریق کار و تحصیل تشکیل می‌دهد.

زمان آشنایی اولیه مانند دو تا همکار بودیم و حتی چهره‌های همدیگر را ندیده بودیم. از زمانی که همدیگر را دیدیم متأسفانه خیلی سریع ازدواج صورت گرفت. تقریباً سه چهار ماه بیشتر باهم ارتباط نداشتیم. فقط در حد بیرون رفتن بود. زمان آشنایی به حدی نبود که ما تمام این موارد را سبک سنگین کنیم، زندگی را باهم تجربه کنیم (زن، کد: ۱۷).

- دوستی طولانی مدت و تصور محتمل وقوع ازدواج: در شرایطی که افراد پیش از در جریان گذاشتن خانواده‌ها به واسطه همکاری، همکلاسی بودن یا معرفی دوستان و آشنایان با یکدیگر در ارتباط بوده و از ابتدا قصد خود را از رابطه مشخص کرده‌اند فرد با این دیدگاه وارد رابطه شده که انتهای ارتباطشان حتماً ازدواج است. هرچند در توضیح مضامین بعدی شرح داده می‌شود که چطور افراد علی‌رغم این ارتباط، بعضاً طولانی مدت آن را برای برآورد و پیش‌بینی نتیجه ازدواج کافی نمی‌دانند.

در حوزه شغلی باهم آشنا شدیم. آشنایی ما هم تقریباً دو و نیم، سه سال پیش از ازدواج بود. کم‌کم تصمیم گرفتیم که ازدواج کنیم و بعد دیگه رفتیم جلو و بعد هم سال ۹۷ که به شکل رسمی ازدواج کردیم و از اول قصد ما ازدواج بود (زن، کد: ۱۲).

- کفایت شناخت خانواده برای انتخاب و اعتماد به آن: یکی دیگر از مضامین مهم ذیل مقوله آشنایی، کفایت شناخت خانواده برای انتخاب و اعتماد به ارزیابی خانواده در خصوص ارزیابی فرد مقابل است. به‌ویژه در افرادی که در خانواده خود نقش پررنگ پدر را مورداشاره قرار داده بودند، این امر بیشتر موردتوجه بود که فرد نه بر مبنای قضاوت شخصی و ملاک قرار دادن معیارهای خود برای ازدواج، بلکه بر مبنای قضاوت دیگران از خوب و اهل زندگی بودن فرد مقابل به ازدواج رضایت داده بودند.

من رو از پدرم خواستگاری کردن و قبلش هیچ آشنایی و شناختی نسبت به هم پیدا نکردیم. پدر و مادرم سر خرید جهیزیه و این‌ها می‌گفتن خب آدم خوبیه. برادرارم هم موافق بودن. اینکه بقیه تأیید کنن ایشون رو برام مهم بود. تا قبل از

جدی شدن به کسی چیزی نگفتم ولی بعد که قطعی شد و این‌ها همه تأیید می‌کردن و همه‌اش خوبی ایشون رو می‌گفتن و این برام دل‌گرم‌کننده بود (زن، کد: ۳۲).

- عشق هیجانی و تقدیر رقم‌خورده (عشق در یک نگاه): مضمون دیگری که در خصوص نحوه آشنایی توسط پاسخ‌گویان مورد تأکید قرار گرفت، عشق در نگاه اول و تکیه بر احساسات هیجانی و نیز رویکرد قضا و قدری نسبت به فرد مقابل بوده است. در این شرایط که معمولاً تأکید فرد بر مسائلی همچون زیبایی، سادگی و جذابیت فرد مقابل در برخورد اول است، مصاحبه‌شوندگان اذعان می‌کنند که عشق آتشین اولیه زمینه ازدواج آن‌ها را تشکیل می‌دهد. همین عشق آتشین منجر شده که دیگر ملاک‌های ازدواج را در نظر نگیرند.

من سنم در زمان ازدواج کم بود. متوجه نشدم چون عاشق شده بودم. خیلی دوستش داشتم ... عاشقش بودم.
از لحاظ عاطفی درگیر ماجرا شدم و نتوانستم واقعیت‌ها را ببینم (زن، کد: ۲۲).

- مضمون اصلی: بر ساخت رؤیاهای ازدواج

این مضمون ناظر بر این امر است که فرد برای دستیابی به یک زندگی رؤیایی که در آن فرد مقابل با همه خواسته‌های او تطابق دارد، دست به انتخاب فرد مقابل می‌زند؛ در چنین شرایطی هدف ازدواج، رسیدن به کیفیت مطلوب زندگی، کسب آرامش و پیشرفت و پر کردن خلأهای زندگی فردی است.

- ازدواج با تکیه بر زیبایی و ظاهر: افراد مورد مصاحبه در انتخاب همسر به مواردی از قبیل زیبایی ظاهر، اندام مناسب (چاقی و لاغری و بلندی و کوتاهی قد)، تیپ و استایل طرف مقابل را به عنوان یک عامل مهم در انتخاب خود در نظر گرفته‌اند و حتی گاه این عامل پیش از سایر ملاک‌های ازدواج برای فرد مهم بوده است.

چند معیار مختلف داشتم هم ظاهری برام مهم بود هم باطنی برام مهم بود. مثلاً قد بلند باشه، اهل عمل‌های زیبایی نباشه و زیباییش طبیعی باشه. انکار نمی‌کنم که ظاهر ایشون روی من تأثیر گذاشت و زیبایی برام مهم بود (زن، کد: ۳۶).

– رؤیای داشتن تعامل و تصویر مشترک در امور زندگی: این تصور که فرد در زندگی مشترک در همه امور و عرصه‌های زندگی با همسر خود در تعامل است، یکی از پرتکرارترین مواردی می‌باشد که افراد به‌عنوان فانتزی و رؤیای خود از ازدواج برمی‌شمردند. تصویری که در مواجهه با واقعیت به ناامیدی و سرخوردگی تبدیل شده و افراد را به این مرحله رسانده بود که یا در غفلت نسبت به دیگری قرار داشته یا به‌تنهایی بار زندگی را به دوش می‌کشند. افراد در پاسخ‌های خود ضمن اذعان به پیش‌بینی ناملایمت‌ها و چالش‌های زندگی مشترک اشاره کردند که هنگام طی کردن این راه سخت، همراهی دیگری را نیز خواهند داشت و قرار است که دوشادوش هم در یک چشم‌انداز مشترک گام بردارند.

تصورم از ازدواج این بود که قراره همه چیز دونفری انجام بشه و کارها با مشورت هم صورت بگیرن اما ایشون من رو در هیچ موردی دخالت نمی‌داد و به قولی آدم حساب نمی‌کرد (زن، کد: ۱۱).

– انطباق واقعیت عینی با رؤیاهای ذهنی در ازدواج: افراد مورد مصاحبه بیش از آن که به این مضمون به‌عنوان ملاک ازدواج اشاره کنند، زمانی که دلایل شکست زندگی خود را مورد ارزیابی قرار می‌دادند، اشاره می‌کردند که در ابتدای ازدواج تصورشان این بوده که می‌توانند طرف مقابل را در جهت تطابق با رؤیاهای ذهنی خود تغییر دهند. اصرار بر تغییر دیگری چه در زمینه اعتقادات و اهداف زندگی و چه در زمینه ظاهر و پوشش مهم‌ترین مصادیق این مضمون هستند.

ما از این دروغ‌ها به خودمون زیاد می‌گوییم. می‌گویند درست می‌شه یا می‌گوییم ازدواج می‌کنم و بعد تغییر می‌دم درحالی‌که حتی با موضوعات ساده‌ای مثل برخی از رفتارهایی که ایشان می‌گفت مخالفتی نداشتم ولی بعد زندگی متوجه

شدیم که او اصلاً از مواضع خود کوتاه نمی‌آید (زن، کد: ۷).

- ازدواج همچون یک هندوانه در بسته: افرادی که پیش از ازدواج، آشنایی غیرسنتی را پشت سر گذاشته بودند در پاسخ‌های خود اشاره داشتند که حتی با وجود رابطه طولانی مدت تفاوت عظیمی میان رابطه دوستی و رابطه ازدواجی وجود دارد. این ضرب‌المثل که «ازدواج همچون یک هندوانه در بسته است» که تا زیر یک سقف نیروی نمی‌دانی داخل آن چگونه است به کرات توسط پاسخ‌گویان تکرار شد. آن‌ها اشاره کردند که حتی پس از سال‌ها ارتباط پیش از ازدواج، زمانی که زیر یک سقف رفته‌اند با زوایای پنهان و بعضاً تاریک همسر خود مواجه شده‌اند. زوایایی که قبلاً آن را به هیچ عنوان تصور نمی‌کردند.

قبلاً فکر می‌کردم رابطه‌ای پر از عشق را تجربه می‌کنم... اما الآن متوجه شدم همه چی از دور زیباست. کم‌کم اختلاف سلیقه‌های کوچیک تبدیل شد به موارد بیشتر. اولش فکر نمی‌کردم کار به جدایی برسه و اختلاف عقیده‌های کوچیک بزرگ بشه (زن، کد: ۱۹).

- بر ساخت شوهر کاری - زن بساز: در فرهنگ ایرانی تصور از یک شوهر خوب مردی است که کاری است، اهل رفیق‌بازی و مواد مخدر و روابط خارج از ازدواج نیست و زن خوب نیز زنی است که صبور و آرام و سربه‌زیر و به عبارتی بساز است. زنی که مشکلات مرد همچون بیماری یا بی‌پولی او را می‌پذیرد، کم‌خرج و کم‌توقع است و حتی در صورت اعتیاد مرد با او می‌سازد. زن بساز زنی است که علی‌رغم دخالت‌های خانواده همسر آن‌ها را ارج می‌نهد.

اخلاق خوب مثلاً مهربان بودن، درک داشتن نسبت به شرایط کاری من، صبور بودن و این‌که با خانواده من خصوصاً خواهرم رابطه خیلی خوبی داشته باشه. اهل متلک و تیکه انداختن نباشه (زن، کد: ۲۹).

محور دوم: زمینه‌های بستر ساز و مشوق‌های جدایی

ذیل این محور، به بررسی زمینه‌هایی که منجر به تصمیم به جدایی افراد گشته پرداخته می‌شود. مضامین اصلی این محور شامل مشوق‌ها و بازدارنده‌های طلاق، جرقه طلاق با عبور از خطوط قرمز و شکسته شدن «مای ازدواج» در زندگی مشترک می‌شود.

جدول ۳: مضامین اصلی و فرعی زمینه‌های تکمیل‌کننده تصمیم به جدایی

Table 3: Primary and Secondary Sub-themes within Complementary Domains of Separation Decision-making

مضمون اصلی	مضمون فرعی
مشوق‌ها و بازدارنده‌های طلاق	- برافتادن نقاب همسر - کمبود مهارت‌های زیست جنسی و نارضایتی جنسی - مهارت کم در مواجهه با موضوعات روزمره زندگی مشترک
جرقه طلاق با عبور از خطوط قرمز	- عبور از خط قرمزهای اخلاقی - اعتیاد به مواد مخدر و روان گردان - نادیده گرفتن حریم‌های شخصی - رهایی فرزندان از شرایط پرتنش و پر آشوب زندگی - احساس ناامیدی از ادامه زندگی مشترک
شکسته شدن «مای ازدواج» در زندگی مشترک	- بی‌نتیجه ماندن تلاش‌ها برای تغییر و نجات زندگی - از دست دادن احساس اشتراک در زندگی - توصیه مشاوران به طلاق و مشروعیت بخشی بدان - میانجی‌گری‌های مثبت و منفی اطرافیان

مضمون اصلی: مشوق‌ها و بازدارنده‌های طلاق

- برافتادن نقاب همسر: یکی دیگر از مضامین پرتکرار، مواجهه شدن با ویژگی‌های رفتاری و کلامی و اندیشه‌ای حقیقی یکدیگر و برافتادن نقاب دیگری پس از ازدواج بود. آن‌ها اشاره کردند که تفاوت رفتار فرد قبل و بعد از ازدواج با یکدیگر منافات داشته و حتی بین حرف و عمل فرد و یا خانواده او بسیار فاصله بوده است. همچنین مصادیقی همچون خلف وعده، مشاهده بی‌مسئولیتی طرف مقابل، آگاهی از جنبه‌های تاریک شخصیتی طرف مقابل همچون شکاکیت، بددلی، بددهنی، رقیق‌بازی، اعتیاد، سوءظن و بدبینی، بداخلاقی مرد،

لجاجت زن، تحقیر یکدیگر، تغییر باورهای اعتقادی، رقابت و حسادت، ورود به روابط عاطفی موازی، سلطه‌گری مرد، خودخواهی پس از ازدواج اشاره کردند که پیش از ازدواج فرد فاقد آن‌ها بوده است.

چهار ماه بعد از ازدواج متوجه شدم که ایشان رفتارهایی رو نشون می‌ده که قبل از ازدواج پنهان می‌کرد. متوجه شدم که خیلی کم‌طاقت هست و با کوچک‌ترین اتفاقات، موقعیت‌های مختلف رو ترک می‌کنه و من رو تو شرایط سختی می‌ذاره. همان‌جا بود که من یک بازخورد منفی گرفتم (زن، کد: ۱۸).

- کمبود مهارت‌های زیست جنسی و نارضایتی جنسی: افراد امتناع از داشتن رابطه زناشویی، رابطه زناشویی به علت ترس از برخورد بد همسر، عدم لذت از رابطه زناشویی به دلیل ازدواج اجباری و کمبود مهارت‌های زیست جنسی و به دنبال آن نارضایتی جنسی اشاره نموده‌اند.

با کسی مواجه شده بودم که نه توجه عاطفی داشت، نه توجه جنسی داشت. من مجبور بودم طوری پیام که ساعت ۵ برگردم تا ایشون ساعت ۶ بیاد خونه رو جمع‌وجور می‌کردم و شام می‌پختم تا بیاد. وقتی می‌اومد می‌خوابید و من غذا دهنش می‌گذاشتم. مسلماً هیچ رابطه‌ی جنسی با هم نداشتیم. چطور باید بمانم (زن، کد: ۲۰).

- مهارت کم در مواجهه با موضوعات روزمره زندگی مشترک: ازجمله مواردی که توسط افراد در خصوص عوامل بستر ساز طلاق بیان شد ناپختگی و مهارت کم در مواجهه با موضوعات روزمره زندگی مشترک است. پاسخ‌گویان اشاره کردند که عدم بلوغ اجتماعی، عاطفی و روانی منجر به ناسازگاری زوجین حتی در امور زندگی روزمره می‌شود.

همسر من هنوز آمادگی پیدا نکرده بود که ازدواج کنه توی مجردی مونده بود و خیلی کند پیش رفت این پروسه؛ و یک دفعه ممکن بود چند هفته دعواها طول بکشن و این‌که عین بچه‌ها قهر می‌کرد و می‌رفت خونه مادرش تا من منت کشی

کنم (زن، کد: ۱۷).

مضمون اصلی: جرقه طلاق با عبور از خطوط قرمز

این مضمون اشاره به وضعیتی دارد که یکی از طرفین از خط قرمزهای دیگری عبور کرده و ارزش‌های مهم و اساسی فرد در زندگی مشترک را نادیده می‌گیرد. در چنین شرایطی علی‌رغم سایر ویژگی‌های مثبت و حتی تلاش‌های فرد، او دیگر جایی در دایره اهمیت همسر خود که مرزهای ارزشی وی را مورد خدشه قرار داده، ندارد.

– عبور از خط قرمزهای اخلاقی: عبور از اصول و خط قرمزهای اخلاقی زندگی مشترک همچون خیانت، خشونت جسمی، جنسی، روحی و روانی نیز از جمله مواردی است که تأثیر بسیار جدی بر تصمیم افراد بر جدایی می‌گذارد. زمانی که یکی از طرفین از ارزش‌های اخلاقی دیگری عدول می‌کند و دست به اقدامی می‌زند که برای دیگری تابو محسوب می‌شود بستر جدایی و طلاق را به نحوی می‌گشاید که عملاً گریز از آن ممکن نیست.

یک بار یکی از اطرافیان به من گفت همسرت با خانومی که بیوه است از فامیل رابطه دارد. همسر من زیر بار نرفت و کلی قسم آیه خورد و شاهد آورد اما من خودم فهمیده بودم که با هم رابطه دارن (زن، کد: ۹).

– اعتیاد به مواد مخدر و روان‌گردان: به دلیل اهمیت بالای اعتیاد در زندگی مشترک، در اغلب اوقات یکی از خط قرمزهای اصلی به‌ویژه برای زنان در زندگی مشترک محسوب می‌شود. حتی زمانی که افراد در رابطه خود فرزند دارند، در صورت آگاهی نسبت به اعتیاد دیگری برای جدایی اقدام می‌کنند. زمانی که سخن از ملاک‌های ازدواج به میان می‌آید سالم بودن طرف مقابل و عدم اعتیاد او یکی از مهم‌ترین دلایل افراد برای ازدواج به شمار می‌آید. در چنین شرایطی گذر از این معیار در اغلب اوقات جرقه طلاق را در رابطه زوجین شکل می‌دهد.

من همسرم اعتیاد پیدا کردن. خانواده‌اش اول گفتن نه بچه ما اصلاً اهل این

چیزها نیست و حتی سیگار هم نمی‌کشد! ... و من رو متهم کردن که تو داری دروغ می‌گی تو مشکل داری ... بعد چندین سال که این آقا شیشه مصرف می‌کردن ... و دیگه بالاخره کارش به جایی رسید که پلیس گرفتارش در حالی که مصرف می‌کرد (زن، کد: ۱۹).

– نادیده گرفتن حریم‌های شخصی: زمانی که حریم شخصی زوجین شکسته شده و مواردی همچون عمومی شدن مشکلات درون خانوادگی، رفیق‌بازی همسر، پنهان‌کاری، متلک‌گویی و توهین برای دیگران بر ملا می‌شود و یا یکی از طرفین با خانواده و اطرافیان خود مسائل شخصی زندگی خود را بازگو می‌کند، افراد ممکن است به سمت جدایی و طلاق سوق داده شوند.

یه سلسله اتفاق شروع شد افتادن و من حس کردم که اون از حریم زنانه من مراقبت نمی‌کنه. توی روابط خانوادگی مون من می‌دیدم که مرد اون خانواده، به من چشم داره ولی وقتی به ایشون گفتم؛ می‌گفت که تو توهم داری و نمی‌داری ما با بقیه ارتباط داشته باشیم و این حس رو به من می‌داد که تو اصلاً برای این آدم مهم نیستی و جایی نداری (زن، کد: ۳۶).

– رهایی فرزندان از شرایط پرتنش و پر آشوب زندگی: این مضمون ناظر بر این امر است که افراد گاه برای حفظ فرزندان خود از شرایط آسیب‌زا نسبت به طلاق مصمم می‌گردند؛ به‌ویژه زمانی که زندگی مشترک با دعوا و تنش بالا، اعتیاد یکی از طرفین، مشکلات مالی و دخالت‌های اطرافیان همراه است، زوجین ترجیح می‌دهند به جای آسیب زدن به روان فرزندان با تمرکز بر بهبود شرایط آن‌ها و خروج از شرایط پر آسیب خانواده نسبت به جدایی اقدام کنند.

من پسر دارم و می‌ترسیدیم پسر از پدرش الگو بگیرد و راه او را برود از طرفی اخلاق او به شدت بد و بدتر از گذشته می‌شد. لاابالی شده بود و اصلاً میلی به من نشان نمی‌داد. همه این موارد باعث شد که به طلاق فکر کنم (زن، کد: ۲۳).

– احساس ناامیدی از ادامه زندگی مشترک: زمانی که هریک از طرفین نسبت به اقدام برای دریافت مشاوره، اصلاح رابطه، حل مشکلات زندگی مشترک و حفظ زندگی تردید داشته و در این خصوص گامی برندارد، ممکن است طرف دیگر در خصوص حفظ زندگی مشترک با احساس ناامیدی، تنهایی و بی‌قدرتی مواجه شود و در نهایت از زندگی مشترک خود احساس تنفر داشته باشد. این مضمون به شرایطی اشاره دارد که در آن افراد بر اثر عوامل مختلف به کلی از تلاش برای حفظ زندگی مشترک دست می‌شویند.

وقتی آدم، بی‌مهری و بی‌میلی می‌بینم از طرف مقابله‌ش راضی می‌شه که هر کسی تنها برای خودش زندگی کنه. می‌گفت زن توی مسائل مالی نباید دخالت کنه، شوهر نباید تو خونه کار بکنه دست به سیاه و سفید نباید بزنه، مسائل مالی رو زن نباید از سر در بیاره مرد باید سر در بیاره و اختلافات / این جواری بود (زن، کد: ۹).

مضمون اصلی: شکسته شدن «مای ازدواج» در زندگی مشترک

– بی‌نتیجه ماندن تلاش‌ها برای تغییر و نجات زندگی: مضمون مهم دیگری است که ذیل شکستن «مای ازدواج» مورد اشاره قرار می‌گیرد؛ بی‌نتیجه ماندن تلاش‌ها برای تغییر و بهبود و پیدا نکردن راهی برای نجات زندگی است. در این شرایط فرد به‌زعم خود، تمام راه‌های حفظ زندگی مشترک را طی کرده و از هر سو به بن‌بست رسیده است. زمانی که احساسات منفی نسبت به ادامه زندگی مشترک به حد اعلای خود رسیده و برآورد فرد از رابطه‌اش با پشیمانی، سرخوردگی، دلسردی و ناامیدی همراه باشد، عملاً ادامه ازدواج را نیز منتفی می‌داند. گاه فرد عدم تلاش همسر برای ایجاد علاقه را مشاهده کرده و خود نیز از ادامه مسیر دلسرد می‌شود، این مضمون بسیار پررنگ است. در این شرایط فرد خود را در جایگاه کسی می‌بیند که برای حفظ ازدواج خود به هر دری زده، اما تلاش‌های او بی‌نتیجه بوده‌اند.

مهم‌ترین مسئله این‌که مطمئن بودم این رابطه دیگه درست‌شدنی نیست و باید خودم را از این جنگ اعصاب نجات بدم. اسم مطلقه بودن از لحاظ اجتماعی

خیلی بده و سخته. اصلاً مناسب یک خانم نیست و می‌دونم که این شرایط باعث می‌شه که نتونم کارم رو مثل قبل ادامه بدم ولی سلامت روان و سلامت جسمم در خطر بود (زن، کد: ۶).

– از دست دادن احساس اشتراک در زندگی: زمانی که افراد مسیر، اهداف، آرزوها، برنامه‌ها و رؤیاهای خود برای آینده را در تعارض باهم می‌بینند و یا به مرور حس اشتراک را از دست می‌دهند، زمینه برای تصمیم به جدایی در زوجین فراهم می‌شود. در این شرایط بیشتر اوقات افراد احساس می‌کنند که از یکدیگر به لحاظ مختلف فاصله پیدا کرده‌اند و باید بین آینده خود یا حفظ زندگی مشترک یکی را برگزینند.

اوایل ازدواج فکر می‌کردم اون کانون گرم که می‌گن واقعاً گرمه و زن و شوهر خیلی با هم قراره ارتباط داشته باشند. توی همه چیز قراره با هم همفکری داشته باشند و زندگی واقعاً شراکتیه؛ اما این طوری نبود. کم‌کم اختلاف سلیقه‌های کوچیک تبدیل شد به موارد بیشتر. اولش فکر نمی‌کردم کار به جدایی برسه و اختلاف عقیده‌های کوچیک بزرگ بشه (زن، کد: ۱۳).

– توصیه مشاوران به طلاق و مشروعیت بخشی بدان: توصیه مشاوران به طلاق مبنی بر فایده نداشتن ادامه زندگی و تأیید گرفتن از آنان در مشروعیت طلاق، ناظر بر این امر است که افراد برای جدایی، به تأیید متخصص استناد می‌کنند. بسیاری از پاسخ‌گویان اظهار کردند که به توصیه مشاور تصمیم به طلاق گرفته و دیگر امیدی به بهبودی رابطه آن‌ها باقی نمانده بوده است. در این موقعیت فرد اعتبار تصمیم خود مبنی بر جدایی را از دیگری خارج از رابطه که به ارزیابی زندگی مشترک آن‌ها می‌پردازد، دریافت می‌کند و نسبت به تصمیم خود احساس اطمینان پیدا می‌کند.

سراغ مشاور رفتیم. بعد از صحبت کردن توصیه کرد که بهترین راه جدایی است و سبک زندگی شما بسیار از هم دور است. ایشان به من گفت که اگر همین الآن جدا نشوی دو سال دیگر جدا می‌شوید (زن، کد: ۲۷).

– میانجی‌گری‌های مثبت و منفی اطرافیان: در جامعه ایرانی، خانواده در زندگی مشترک زوجین نقش بسیار پررنگی دارد. معمولاً خانواده‌ها چه به شکل مثبت و چه به شکل منفی، نسبت به جدایی فرزندان خود واکنش‌های نامناسب و ناکارآمد نشان می‌دهند و گاه با پیشنهاد حمایت صددرصدی از طلاق یا بدگویی و بزرگ شمردن ایرادات طرف مقابل خود زمینه‌ساز جدایی آن‌ها می‌گردند.

از طرف خانواده همسر هم همین‌طور بود و حتی خانواده ایشون کمتر از خانواده من برای برقراری صلح اقدام کردند و به خواست ما احترام گذاشتند (زن، کد: ۳۷).

بحث و نتیجه‌گیری

خانواده مهم‌ترین نهاد و بی‌بدیل است که علی‌رغم پایداری آن طی سال‌های اخیر، تغییرات گسترده را پشت سر گذاشته است؛ تغییرات فرهنگی، بسترهای متفاوت و نوظهوری را به وجود آورده که شناسایی این بسترهای نوظهور، می‌تواند روشن‌کننده و توضیح‌دهنده چرایی افزایش طلاق باشد. فهم این بسترها و نگرستن از دریچه کسانی که تصمیم به جدایی می‌گیرند، از اهداف اساسی این مطالعه بوده است.

با عنایت به یافته‌های حاصل، می‌توان به دو محور کلی در قالب «مضامین هشدار دهنده طلاق» و «مضامین بسترساز و مشوق‌های جدایی» اشاره کرد.

در بحث از زمینه‌های هشدار دهنده طلاق، زوجین در مراحل آغازین زندگی و یا دوره آشنایی، در مؤلفه‌هایی همانند سن، تحصیلات، فرهنگ، دین، ظاهر، اقتصاد، سطح خانوادگی و مانند آن تناسب و تفاهم نداشتند، اما وارد زندگی مشترک شدند؛ بنابراین این احتمال وجود داشت که زوجین در آن زندگی به شکست رسیده و پس از رفتن زیر یک سقف با مشکلات غیرقابل حلی مواجه شوند.

در بیشتر مصاحبه‌های انجام گرفته، افراد به دفعات اشاره کردند که تفاوت در هر یک از این سطوح از ابتدای زندگی، آن‌ها را نسبت به ادامه زندگی دلسرد کرده بوده و همواره به دنبال راهی برای جدایی بوده‌اند. بر این اساس، نبود تناسب و تفاهم، با عدم تلاش برای

حل مشکل و رفع موانع، مهم‌ترین عامل تأثیرگذار بر تصمیم به طلاق محسوب می‌شود؛ همان‌گونه که پژوهش Gholizadeh and et.al (2015) نیز نشان می‌دهد، عدم تناسب و تفاهم در زمینه‌های فرهنگی در گرایش به طلاق نقش مؤثری دارد. طبق این پژوهش تفاوت در خرده‌فرهنگ‌ها ناشی از تفاوت در خرده‌فرهنگ شهرها و عدم کفویت زوجین در زمینه‌های مختلف، سهم زیادی در گرایش به طلاق داشته است. همچنین باید اشاره کرد که بررسی داده‌های مربوط به دوران ابتدایی ازدواج و مراحل آشنایی و پیش از ورود به زندگی مشترک، تجربیات زوج‌های در آستانه طلاق یا جدا شده نشان می‌دهد که تفاوت در اهداف و برنامه‌های زندگی، در همان روزهای ابتدایی رابطه نیز قابل مشاهده بوده است؛ اما همواره امید به تغییر دیگری و تلاش برای همراه کردن همسر پس از ازدواج که در غالب عباراتی همچون (فکر می‌کردم درستش می‌کنم، فکر می‌کردم درست میشه، تصور می‌کردم اوضاع تغییر میکنه و مانند آن)، منجر شده که افراد باوجود مشاهده تفاوت‌ها و عدم تفاهم در این موارد، نسبت به شروع یا ادامه زندگی اقدام کنند؛ بنابراین طبق نظریه همسان‌همسری، استحکام خانواده ناشی از وجود ویژگی‌های همسان میان زن و شوهر است. همسانی میان زوجین، زن و شوهر را به‌سوی یکدیگر جذب و پیوند ازدواج آن‌ها را استوارتر می‌کند. به دیگر سخن، ناهمسانی میان دو همسر، سرچشمه کشمکش‌های خانوادگی است.

در بحث از مشوق‌های طلاق نیز مشاهده گردید، زمانی که واقعیت روابط زناشویی، با تصورات پیشین فرد تفاوت داشته باشد و پس از مدتی با ویژگی‌های رفتاری و کلامی و اندیشه‌های حقیقی یکدیگر آشنا شوند، نسبت به ادامه رابطه تردید پیدا می‌کنند. در این حالت با برافتادن نقاب افراد و برملا شدن ظاهرسازی‌ها، فرد خود را در موقعیتی می‌یابد که پیش از ازدواج آمادگی آن را نداشته است. در این شرایط ظهور ویژگی‌های اخلاقی که پیش از ازدواج برای فرد ناشناخته مانده بود، همچون سوءظن و بدبینی، بداخلاقی مرد، لجابت زن و مانند آن، فرد را به حالت درماندگی می‌رساند که دنباله‌رو آن، تحقیر یکدیگر، تغییر باورهای اعتقادی، رقابت و حسادت، سلطه‌گری و خودخواهی خواهد بود.

در این باره می توان به تحقیق محمودزاده و اشاره کرد که مهارت های ارتباطی، حل مسئله و حل تعارض و تضادهای زناشویی، رابطه معنی دار و معکوسی با گرایش به طلاق دارند؛ لذا برخورداری از مهارت های ارتباطی و کاهش مسائلی که در نهایت منجر به تعارض و تضاد میان زن و شوهر می گردد، میل به طلاق را کاهش می دهد. در تبیین این موضوع می توان بیان داشت که تعاملات ارتباطی مثبت نظیر بروز دادن محبت، استفاده از کلمات و واژگان مطلوب و تأییدکننده و ابراز احساسات و عواطف خوشایند نسبت به همسر، آثار مثبتی در تحکیم و بهبود روابط میان زوجین و کاهش نگرش های منفی به زندگی و گرایش به طلاق دارد. عوامل متعددی نظیر کم حرف بودن زوجین، عدم تخصیص زمان کافی توسط هر یک از آنها در برقراری گفتگو با طرف مقابل، توجه نکردن زوجین به یکدیگر در حین صحبت باهم، مشاجرات و درگیری های لفظی، به واسطه ایجاد اختلال در روابط کلامی و ارتباطات میان فردی آنان منجر به تنزل محبت و صمیمت و افزایش شکاف ارتباطی زن و شوهر از هم می شود. بر این اساس، مطابق با نظریه استرس - سازگاری، کشمکش ها زمانی رخ می دهد که این معانی ذهنی و انتظارات فرد از موقعیت (ایده آل)، انطباق کافی با تجربه او در موقعیت یادشده (واقعیت) نداشته باشد. هر فرد از رهگذر ارتباط با خانواده، دوستان و فرهنگ، یک معنای شخصی در خصوص روابط زناشویی کسب می کند؛ معنایی که یک فرد در خصوص ازدواج و روابط زناشویی در ذهن می پروراند، در فهم کنش های او در موقعیت های مربوط به روابط زناشویی بسیار بااهمیت است.

زمانی که در رابطه، فرد به این مرحله می رسد که هیچ یک از این مؤلفه هایی که قوام بخش زندگی او بوده اند، دیگر در رابطه حضور ندارند، نسبت به بی فایده بودن تلاش ها و رسیدن به رهایی از شرایط نامطلوب، نسبت به جدایی مصمم می شود؛ این فرآیند ممکن است حتی به یک دفعه و به دلیل وجود مؤلفه هایی، ریسک طلاق را قوت بخشد. گاهی نیز طلاق، در پی تغییر در اهداف زندگی، طی کردن مسیر متفاوت رشد و پیشرفت، تغییر ارزش ها و مواجهه با تغییرات عظیم فرهنگی و اجتماعی صورت بگیرد؛ که در این مسیر، فرسایش در رابطه اتفاق می افتد، گفت و گوها به کلی قطع می شود و استراتژی سکوت

به‌مثابه راه‌حل امتناع از حضور دیگری اتخاذ می‌شود؛ در این مرحله، قهرهای پی‌درپی و ترک خانه اتفاق می‌افتد، احساس ناامیدی در فرد به نهایت خود رسیده و به‌طور کلی از رفع و حل مشکلات دست می‌کشد؛ و درنهایت، فرد نسبت به زندگی مشترک خود تنفر ورزیده و نسبت به نیازهای جنسی و عاطفی طرف مقابل نیز بی‌تفاوت می‌شود.

در طی زمان و با شکسته‌شدن «مای ازدواج» در زندگی مشترک، احساسات منفی همچون: احساس بی‌قدرتی، تنهایی، پشیمانی و سرخوردگی از ازدواج، دلسردی از زندگی مشترک و ناامیدی از همراهی طرف مقابل را در فرد به وجود آورده و باعث جدا شدن مسیر زوجین از یکدیگر می‌شود و درنهایت به غریبگی کامل زوجین از یکدیگر، ختم می‌شود.

به‌طور کلی مؤلفه‌های پیش برنده طلاق، به این صورت نیستند که در مراحل مختلف زندگی، قابل پیش‌بینی باشند؛ بلکه به دلیل تغییرات یک دفعه‌ای زندگی ظاهر می‌شوند. در این مرحله می‌توان گفت با عبور افراد از خطوط قرمز، جرقه طلاق زده می‌شود. در این پژوهش Rastmandegari and et al (2017) نشان می‌دهند که زنان بعد از خیانت و اعتیاد همسر، به ترتیب اولویت، به عللی نظیر بیماری‌های روحی و روانی همسر، بزهکاری همسر، تعدد زوجین، ترک همسر، بیکاری مرد، خشونت خانگی، بی‌تفاوتی زوجین در حل اختلافات درون زندگی مشترک و عقیم بودن مرد، نسبت به طلاق اقدام می‌نمایند. مطابق با نظریه بحران، چنانچه زوجین در زندگی، با رویداد تنش‌زا مواجه شوند، اگر از زندگی خود رضایت داشته باشند و روابط آنان مستحکم بوده باشد، می‌توانند آن موقعیت و شرایط تنش‌زا را حل نمایند و از بحران خارج شوند، اما اگر روابط ضعیفی داشتند و از زندگی مشترک ناراضی بودند، به سمت طلاق سوق داده خواهند شد.

در رابطه با پاسخ به سؤال اول پژوهش: «در بین زنان در شرف طلاق مراجعه‌کننده به دادگاه، تصمیم به طلاق و جدایی چگونه اتفاق افتاده است؟»، می‌توان گفت زنان که طلاق گرفته بودند و یا در حال طلاق بودند، زمینه‌های طلاق را ناشی از آن می‌دانستند که به تناسب فرهنگی و فکری با همسر خود، دقت نکرده بودند و همچنین دوره آشنایی آنان

کوتاه مدت بوده است، انتخاب و تأیید همسر از سوی خانواده بوده است، همسرشان در زندگی مشترک از خطوط قرمز عبور کرده بود، خود واقعی همسر بعد از ازدواج نمایان شد و در نهایت آن ایده آلی که افراد از زندگی مشترک دارند، با دنیای واقعی تفاوت بسیار دارد را عامل طلاق در زندگی مشترک، قلمداد کرده اند.

در رابطه با پاسخ به سؤال دوم پژوهش: «در بین زنان در شرف طلاق مراجعه کننده به دادگاه، مراجعان در این زمینه با چه تجارب و چالش هایی روبرو بودند؟»، نیز می توان گفت که زنان به دلیل اصرارهای خانواده، رسیدن به آرزوهایی که در دوران مجردی قادر به دست بایی به آن ها را نداشتند، تجربه خوشبختی، فرار و دوری از شرایط نامناسب خانوادگی و همچنین دوری از برچسب هایی که اطرافیان و جامعه بر مجردان می زنند، بدون هیچ گونه آگاهی و آمادگی و صرفاً بر مبنای احساس و ظاهر افراد، وارد زندگی مشترک شدند که در نهایت با شکست مواجه شدند.

پژوهش پیش رو پیشنهاد می کند که برای افراد در شرف ازدواج، کلاس ها و کارگاه هایی در جهت آموزش پیش از ازدواج برگزار شود تا از این طریق بتوانند همسر آینده خود را به درستی برگزینند و از ازدواج های هیجانی بدون در نظر گرفتن عامل تناسب و تفاهم، جلوگیری نمایند. همچنین جامعه شناسان و روانشناسان، به کمک مسئولین، در جهت سیاست گذاری های فرهنگی و اجتماعی، برای رفع برچسب هایی که به مجردان می زنند، گام بردارند.

طبیعتاً هر پژوهشی با محدودیت ها و موانعی روبه رو است؛ تحقیق پیش رو نیز در مصاحبه با افراد دچار چالش شد، به دلیل آنکه جامعه آماری افراد مراجعه کننده به دادگاه بودند، مشغله رسیدگی به پرونده را بهانه می کردند و حاضر به همکاری نبودند. از جهت دیگر، یافته های به دست آمده از جامعه آماری کوچکی (مراجعان به دادگاه) به دست آمده است، بنابراین در تعمیم این نتایج به دیگر افراد باید احتیاط کرد.

تشکر و سپاسگزاری

از کلیه دوستان، همکاران و مصاحبه شوندگان که بذل محبت داشتند و در جمع داده ها

همراهی نمودند، کمال تشکر و قدردانی را دارم.

تأییدیه اخلاقی

اصول اخلاقی در نگارش و ارائه نتایج پژوهش رعایت شده است.

تعارض منافع

این مقاله برگرفته از طرح تحلیل تصمیم به جدایی در جهت افزایش ثبات زندگی خانوادگی است که با حمایت بنیاد ملی نخبگان به انجام رسیده است.

ORCID

Mahdie Mohammad
Taghizadeorcid

<https://orcid.org/0000-0003-1936-9361>

References

- Amato, P. R. (1996). Explaining the intergenerational transmission of divorce. *Journal of Marriage and the Family*, 628-640.
- Auersperg, F., Vlasak, T., Ponocny, I., & Barth, A. (2019). Long-term effects of parental divorce on mental health—A meta-analysis. *Journal of Psychiatric Research*, 119, 107-115.
- Azad Aramaki, T. (2011). *Iranian family sociology*. Tehran, Iran: Samt Publications.
- Agha Mohammadian Shearbafe, H. (1999). A comparative study of the relationship between the criteria for choosing a spouse of students at the beginning of life and after. In *Proceedings of the Third Conference on Counseling from an Islamic Perspective: Youth and Peace of Mind* (pp. 62-63).
- Asghari, F., Sadeghi, A., Zare Khakdoost, S., & Etezari, M. (2014). Investigating the relationship between primary maladaptive schemas with marital conflict and marital instability among couples applying for divorce and normal couples. *Biannual Journal of Pathology, Counseling and Family Enrichment*, 1(1), 46-58.
- Abbasi, M., Dargahi, S., & Qasemi Jobaneh, R. (2018). The role of cognitive narcissism and emotional narcissism in marital conflicts of women facing divorce. *The Journal of the University of Medical Sciences*, 20(1), 1-6.
- Abdi, A. (2014). *An introduction to family sociology research in Iran*. Tehran: Ney Publications
- Alimandegari, M., Ghazi Tabatabaei, M., & Sadati, S. M. H. (2016). Testing the theoretical-conceptual model of couples' tendency toward divorce in Tehran. *Population Studies*, 2(1), 61-93.
- Beck, A. T., Emery, G., & Greenberg, R. L. (2005). *Anxiety disorders and phobias: A cognitive perspective*. Basic books.
- Bohannon, P. (1970). *The six stations of divorce*. In P. Bohannon (Ed.), *Divorce and after: An analysis of the emotional and social problems of divorce* (pp. 29-55). New York: Doubleday.
- Bauman, Z. (2014). *Liquid love: About the impermanence of human bonds*. Translated in to persian by: (E. Sabeti,) Tehran, Ghoghnos Publications.
- Bakhshipour, B., Asadi, M., Kiani, A., Shirali Pour, E., & Ahmad Dost, H. (2012). The relationship between family functioning and marital conflicts of couples seeking divorce. *Knowledge and Research in Applied Psychology*, 13(2), 21-11.
- Bernardes, J. (2005). *Introduction to family studies*. translated in to Persian by: (H. Ghazian,) Tehran: e Ney. Publications.
- Bahari, F., Fatahi Zadeh, M., Ahmadi, S., Moloui, H., & Bahrami, F. (2011).

- The effect of teaching communication skills to couples on reducing marital conflicts in divorce applicants. *Clinical Psychology and Counseling Research (Educational and Psychological Studies)*, 1(1), 59-70.
- Carroll, J. S., Willoughby, B., Badger, S., Nelson, L. J., McNamara Barry, C., & Madsen, S. D. (2007). So close, yet so far away: The impact of varying marital horizons on emerging adulthood. *Journal of Adolescent Research*, 22(3), 219-247.
- Cavanagh, S. E. (2008). Family structure history and adolescent adjustment. *Journal of Family Issues*, 29(7), 944-980.
- Charmaz, K. (2006). *Constructing grounded theory: A practical guide through qualitative analysis*. Sage.
- Clarke-Stewart, A., & Brentano, C. (2006). *Divorce: Causes and consequences*. Yale University Press.
- Coleman, J., Boudieu, P., Paxton, A., Pantam, R., Afeh, C., Fukuyama, F., & Woolcock, M. (2005). *Social capital: Trust, democracy, and development*. Translated in to persian by: (K. Tajbakhsh, A. Khakbaz, & H. Pooyan,). Tehran: Shirazeh.
- Dehghani, M., Esmaeilian, N., Roshan, M., & Akbari, F. (2017). *Divorce: Psychological, emotional, and legal dimensions*. Tehran: Jangaleh Publications.
- Eidelson, R. J., & Epstein, N. (1982). Cognition and relationship maladjustment: Development of a measure of dysfunctional relationship beliefs. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 50(5), 715.
- Eskafi Noghani, M., Gorgidge, F., & Hojjati Shargh, A. (2021). A Systematic Review of Quantitative and Qualitative Research on Divorce Factors. *Journal of Research and Health*, 11(3), 139-146.
- Gottman, J. M. (1993). A theory of marital dissolution and stability. *Journal of Family Psychology*, 7(1), 57.
- Greene, K., & Faulkner, S. L. (2005). Gender, belief in the sexual double standard, and sexual talk in heterosexual dating relationships. *Sex Roles*, 53(3), 239-251.
- Garber, M. (2013). Managing arguments in relationships: The importance of communication and conflict resolution. *Journal of Economic Inquiry*.
- Ghiyasvand, A., & Arab Khorasani, S. (2018). Understanding the meaning and experience of motherhood separation: A phenomenological study. *Social Sciences (Tabataba'i Journal)*, 80, 89-108.
- Gholy Zadeh, A., Bankipourfard, A., & Masoudi Nia, Z. (2015). A qualitative study of divorced men and women's experiences on cultural factors affecting divorce. *Applied Sociology*, 26(1), 39-64.
- Gardner, W. (2017). *The war against the family*. Translated in to persian by:

- (M. Mohammadi,). Tehran: Office for Women's Studies and Research.
- Gernsheim, E. (2009). *Family in today's world. Translated in to persian by: (A. Afshar Naderi & B. Madani,.)*. Tehran: Tehran Publications.
- Giddens, A. (2008). *Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age*. Translated in to persian by: (N. Mofakhiyan,). Tehran: Nashr-e No Publications.
- Giddens, A. (2013). *An anthology of Anthony Giddens' works*. Translated in to persian by: (H. Chavoshiyan,). Tehran: Qoqnoos Publication.
- Hill, R. (1949). *Families under stress: Adjustment to the crises of war separation and return*.
- Haj Heidari, Z., Esmaeili, M., & Talebi, A. (2015). Marital conflicts in childless couples seeking divorce: A qualitative study. *Qualitative Health Research Journal*, 4(1), 12-21.
- Hosseini, H. (2007). *Sociology of the family's structural system and divorce: A collection of analyses of social harms in Iran*. Tehran: Jame-e-Shenasan.
- Honarman, M., & Yunesi, S. J. (2011). Investigating the causes of divorce in Tehran family courts. *Journal of Clinical Psychology Research*, 1(3), 127-153.
- Ingraham, C. (1999). *White weddings: Romancing heterosexuality in popular culture*. Routledge.
- Imanzadeh, V., Moheb, N., Abdi, R., & Azimi Azimi, M. (2021). Identifying factors affecting divorce and presenting a model for predicting divorce using the decision tree algorithm. *Applied Psychological Research*, 12(2), 263-247.
- Jaberi, S., Etemadi, O., Fatehizade, M., & Rabbani Khorasgani, A. (2022). Iranian women's divorce style: A qualitative study. *Family Process*, 61(1), 436-450.
- Kaslow, F. W., & Schwartz, L. L. (1987). *The dynamics of divorce: A life cycle perspective*. Brunner/Mazel.
- Kessler, M., & Albee, G. W. (1975). Primary prevention. *Annual Review of Psychology*, 26(1), 557-591.
- Khairallah, M., Jaafari, E., Qamari, M., & Babakhani, V. (2021). Designing a predictive model for family functioning, conflict coping styles, and cognitive emotion regulation based on the analysis of the process of change in family transition stages in divorce applicants. *Women & Family Cultural-Educational Journal*, 15(54), 91-112.
- Killewald, A. (2016). *Employment and divorce*. American Sociological Review.
- Kazemian Moghadam, K., Mehranbiazadeh Honarmand, M., Kiyanoosh, A. R., & Hosseiniyan, S. (2018). The relationship between differentiation, meaning in life, and marital boredom with marital

- dissatisfaction through mediating marital conflict and marital satisfaction. *Psychological Methods and Models*, 9(31), 131-146.
- Kalantari, A., & Roshanfekr, P. (2014). *Divorce in Iran*. Tehran: Jam'eshenasan.
- Kalantari, A., Roshanfekr, P., & Javahari, J. (2011). Review of three decades of divorce research in Iran. *Women's Strategic Studies*, 53, 129-162.
- Levinger, G. (1965). Marital cohesiveness and dissolution: An integrative review. *Journal of Marriage and the Family*, 19-28.
- Mohsenzadeh, F., Nazari, A. M., & Araf, M. (2011). A qualitative study of marital dissatisfaction factors and tendency to divorce (case study: Kermanshah city). *Women's Strategic Studies*, 53, 7-42.
- Mohammadi, M., Aghayi, J., & Ghalamalizadeh Loghmani, M. (2018). The effect of emotion-focused therapy training on marital burnout and tendency to divorce in couples. *Journal of Psychology*, 22(4), 362-378.
- Mahmoudzadeh Marghi, A., Miraskandari, F., & Forbat, M. S. (2021). Structural equation modeling of the tendency to divorce with an emphasis on communication skills, conflict resolution, and marital problem-solving. *Behavioral Sciences Research*, 19(1), 35-44.
- Nimtz, M. A. (2011). *Satisfaction and contributing factors in satisfying long-term marriage: A phenomenological study* [Doctoral dissertation, Liberty University].
- Naeibi, H., & Nazarian, S. (2021). Sociological explanation of emotional divorce. *Sociological Studies*, 28(1), 163-181.
- Rahim, M. A. (1983). A measure of styles of handling interpersonal conflict. *Academy of Management Journal*, 26(2), 368-376.
- Rezaee, A., & Sha'bani, M. (2014). Investigating the practical approach of Tabatabai and Parsons' views on family management. *Magazine of Knowledge*, 23(202), 119-134.
- Stone, J., & Cooper, J. (2001). A self-standards model of cognitive dissonance. *Journal of Experimental Social Psychology*, 37(3), 228-243.
- Smith, P. (2013). *An introduction to cultural theory*. translated in to Persian by: (H. Pouyan,). Cultural Research Office.
- Segalen, M. (2014). *Historical sociology of the family*. Translated in to persian by: (H. Eliasi,). Tehran: Markaz.
- Saffaei Rad, S., & Varasteh Far, A. (2012). The relationship between marital conflicts and emotional divorce in women referring to courts in eastern Tehran in 2011. *Social Research Quarterly*, 6(20), 85-106.
- Thibaut, J. W., & Kelley, H. (1959). *The social psychology of groups*. John Wiley & Sons, Inc.
- Thibaut, J. W., & Kelley, H. (1959). *The social psychology of groups*. John

Wiley & Sons, Inc

- Teddlie, C., & Tashakkori, A. (2009). *Foundations of mixed methods research: Integrating quantitative and qualitative approaches in the social and behavioral sciences*. Sage.
- Taqavi, P., Baqeri, F., & Khalatbari, J. (2020). A qualitative study of the experiences of divorced men and women regarding the effective psychological factors in divorce. *Journal of Psychological Sciences*, Series 19, No. 86, 213-228.
- Wang, H., & Amato, P. R. (2000). Predictors of divorce adjustment: Stressors, resources, and definitions. *Journal of Marriage and Family*, 62(3), 655-668.
- Willoughby, B. J., Hall, S. S., & Luczak, H. P. (2015). Marital paradigms: A conceptual framework for marital attitudes, values, and beliefs. *Journal of Family Issues*, 36(2), 188-211.
- Wiseman, R. S. (1975). Crisis theory and the process of divorce. *Social Casework*, 56(4), 205-212.
- Wolfinger, N. (2019). Examining the age of marriage and its relationship with divorce. *Institute for Family Studies*.
- Young, J. E., & Klosko, J. S. (1994). *Reinventing your life: The breakthrough program to end negative behavior... and feel great again*. Penguin.

استناد به این مقاله: محمد تقی زاده، مهدیه. (۱۴۰۲). شناسایی زمینه‌های تصمیم به جدایی در افراد متأهل، فصلنامه علوم/اجتماعی، ۳۰(۱۰۲)، ۶۵-۱۰۶. DOI: 10

Social sciences is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License...